پەنجەرەی باڵدار

حەمەسەعید حەسەن

کەڵێکی قۆچشکاوم دی
لەسەر ڕەوەزێ وەستابوو
بەرانبەر مێژووی دووکەرتم
بانگی ئەدا،
ئەیوت هیچ شوێنێ مەگەڕێن
بۆ پارچەی قۆچی شکاوم
جگە لە ماڵی براکەم. (1)

ئەوە شیعرە، خودی خۆمانی تێدا دەبینینەوە و ڕۆحی هەژارمان دەوڵەمەند دەکات و دەرگای دنیای بەرینی خەیاڵمان بە ڕوودا دەکاتەوە، بەهۆی شیعرەوە خۆمان دەناسینەوە، خۆمان نوێ دەکەینەوە و سەرلەنوێ خۆمان بنیات دەنێینەوە. کە جێیەک نییە، ئۆقرەی تێدا بگرین، ئەوە شیعرە داڵدەمان دەدات، کە هەست بە تەنیایی دەکەین، ئەوە شیعرە تەمی خەمی تەنیاییمان دەڕەوێنێتەوە، کە هەست بە غەریبی دەکەین، نیشتمانی شیعر بە پیرمانەوە دێت.

شیعر جۆری زۆرە، هەیە کلاسیکە، هەیە ڕۆمانتیک، هەیە ڕیالیستە، هەیە زەینی، هەیە شیوەننامەیە، هەیە لیریک، هەیە ئاڵۆزە، هەیە ئاسان، هەیە ڕەمزییە، هەیە سوریالی، هەیە بەرەنگاری، هەیە گاڵتەجاڕی، هەیە ستایش دەکات، هەیە هەجوو، هەیە سۆفییانە، هەیە سالووکانە، هەیە کۆت و پێوەندکراو، هەیە ئازاد، شیعر هەیە لە ئامێزێکمان دەگرێت تژی لە سۆز، هەیە هێندە شەڕفرۆشە، دەست دەداتە یەخەمان:

گێژەڵووکەش شیعر ئەنووسێ
بەڵام کە ئەیخوێنیتەوە
تەپوتۆز چاوت کوێر ئەکا و
پووشوپەڵاش داتئەپۆشێ. ل20

شیعر هەیە غەزەلە، هەیە سۆناتا، هەیە هایکۆیە، هەیە دووروودرێژ، هەیە ئاینییە، هەیە سیاسی، هەیە بە شێوەزاری ناوچەیەک دەنووسرێت، هەیە بە زمانێکی ستاندارد، هەیە کورتە وەک چوارینەیەکی خەیام، هەیە درێژە مینا ڕۆمانەشیعرێکی شێرکۆ بێکەس.

شیعر چییە؟ بۆرخیس دەبێژێت: شیعر بریتییە لە موزیک و هەست. هەق وابوو، بڵێت: شیعر بریتییە لە موزیک و هەست و خەیاڵ. جیاوازیی لە نێوان خەیاڵی کەسێکی ئاسایی و خەیاڵی شاعیردا، وەک جیاوازیی نێوان ڕۆیشتنی کیسەڵ و فرینی نەورەس وایە، خەیاڵ گرنگترین ڕەگەزی شیعرە و پێوەندییەکی پتەوی بە سەروەختی منداڵیی شاعیرەوە هەیە. وەک چۆن منداڵ هەر کە پەردە لەسەر شتێکی نوێ هەڵدەماڵێت، هەست بە سەرسامی دەکات، شاعیریش کاتێک بە هۆی خەیاڵی بەرینەوە، شتێکی نوێ دەڵێت، خوێنەر تووشی سەرسامی دەکات. (هەر وەختێک ئەو منداڵەی ناخی شاعیر کە ڕۆڵی چاوگی خەیاڵ وازی دەکات، بمرێت، دڵی خەیاڵیشی لە لێدان دەکەوێت و شاعیریش هەستیاریی خۆی لە دەست دەدات و وەک هەر ڕێبوارێکی ئاسایی شتەکان دەبینێت.) (2)

(حەفتا پەنجەرەی گەڕۆک) کە دوا بەرهەمی شێرکۆ بێکەسە، بریتییە لە حەفتا شیعری کورت، کە بە زەبری هێزی خەیاڵ، لە پۆلێک باڵدار دەچن لە سەروەختی فڕیندا، نەک وەک کۆمەڵێک

پەنجەرەی جێگیر، یان تەنانەت گەڕۆکیش.
لە ڕۆژدا بوو، (شین)ی سامالیم کردە بەر،
کە بوویش بە شەو، مانگیش شیعری (شین)ی دامێ.ل26
شیعرێکی گەنجی قژکەسکم
هەندێ شنەی (شین)ی برد و..ل45
گیتارەکە خەو بە ئاوازێکی (شین)ی عاشقەوە ئەبینێ. ل71
لەناو مۆسیقای (شین)باودا
یان پەلکەگیام، یاخود ماسی. ل83
پەڕەسێلکە یان قومرییە (شین)پۆشەکان. ل114
ئەوە بۆ من جێی سەرنج بوو، کە لە (حەفتا پەنجەرەی گەڕۆک)دا، بایەخێکی زۆر بە ڕەنگی (شین) دراوە، ڕەنگی شین، کە ڕەنگی ئاسمان و زەریایە، یەکێکە لەو ڕەنگانەی کەسانێکی زۆر حەزی لێ دەکەن و دەشێت سیمبۆل بێت بۆ جوانی و ئەوین، هەر بۆیە زۆرن ئەوانەی ژووری خەوتنیان شین دەچێتەوە، شین ڕەمزیشە بۆ ئاشتی، پشتگیری و هاوکاری، ئەوە نییە، (کە وەفدێ دەچێتە شوێنێ،) زۆربەیان شینپۆشن. شین چونکە ڕەنگێکی ساردە، هەندێک جار، نیشانەیە بۆ خەمناکی. (3)
من بڕوام بەو باڵندانە نییە
کە ئامانجیان بە تەنها فڕینە لە پێناوی فڕیندا،
ئەو شەوەی مانگەشەو سوور دیارە
لە شوێنێک عاشقێک کوژراوە. ل92
لە شیعری کلاسیکی کوردیدا، دەشێت هەر بەیتە و سەربەخۆ بێت، وەلێ لە شیعری نوێدا یەکیەتی بابەت هەیە، لەو شیعرەدا یەکیەتی بابەت ڕەچاو نەکراوە.
ئەگەر مۆسیقا نەبووایە
شیعر هەرگیز باڵی لێ نەئەڕوا. ل93
لە (حەفتا پەنجەرەی گەڕۆک)دا ئاسمانی خەیاڵ بەرینە، وێنە شیعرییەکان سەرنجڕاکێشن، وەلێ ئەستێرەی موزیک کز کز دەسووتێت.
کوڕێکیان بوو،
(قزم) دەرچوو. ل99
یان:
کوڕیش وەک خۆی (بستەباڵا.) ل100
ئەگەرچی بۆ ڕێزلێنان لە کورتەباڵایان ئەو شیعرەی نووسیوە، وەلێ دوو ئاوەڵناوی نێگەتیڤی وەپاڵیان داوە. ئاوەڵناوەکان، هەیانە پۆزەتیڤ، هەیانە نێگەتیڤ و هەیانە بێلایەن. قزم و بستەباڵا، نێگەتیڤن، کورتەباڵا، بێلایەنە. ئەگەر بە کەسێکی باڵاکورت، بڵێین: قزم یان بستەباڵا، پێی بریندار دەبێت.
هەتاکوو لەناو هەناوما
(یەکەم) نۆبەرەیشیان ئەبێ. ل25 ئەو (یەکەم)ە، زیادەیە، ئاخر نۆبەرە هەمیشە یەکەمە.
ئەو وێنانەی من کێشاومن
هەتا ئێستا نەکێشراون،
من هاژەم کێشا نەک (شەپۆل)
سامی چیا، نەک چیا خۆی،

بزەی منداڵ، نەک منداڵ خۆی،
گریانی نان، نەک نانەکە. ل51
لەم شیعرەدا، (شەپۆل) بۆ ئەو شوێنە ناشێت، (ڕووبار) دەگونجێت.
لە باتی هەور، ئەو ڕۆژە شیعری (هانی) ل60 هانی، وشەی سەر زاری خەڵکی ساکارە، نەک شاعیر، هێنا، گونجاوترە.
پڕوپاگەندەی (میحرار)ی ژێر زمانە. ل65 بریا گەرمیپێو، یان تەرمۆمەتری گوتبا.
ئەو بەچکە باڵدارەی
کە ئێستا لەبەردەم (باپووسکەی سەرما)دا، ئەلەرزێ. ل103
چونکە (باپووسکە) کرێوەی بەفرە بە باوە، وشەی (سەرما) لەو ڕستە شیعرییەدا زیادەیە، ئاخر باپووسکە زۆر لە سەرما دژوارترە.

(1) شێرکۆ بێکەس، حەفتا پەنجەرەی گەڕۆک، ل117 چاپخانەی ڕەنج2007 سلێمانی.
(2) یوسف عبدالعزیز، الخیال المریض.
(3) David johanson, color psychology